

**Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання**

Кафедра адміністративного права та адміністративного процесу

КЕЙС

заняття на тему

**«Поняття, види, форми та методи профілактичної роботи.
Індивідуальна та загальна превентивна діяльність поліцейського щодо
дітей: планування та впровадження заходів індивідуальної та загальної
профілактики, в т.ч. в загальноосвітніх навчальних закладах. Поняття
та види булінгу. Профілактика булінгу серед дітей в загальноосвітніх
навчальних закладах та Інтернет-просторі»**

Підвищення кваліфікації (короткострокове)
підрозділів ювенальної превенції

Інформація про викладача:
д.ю.н., доцент ХИТРА
Олександра Леонтіївна
0969521793

Львів -2021

Тема

«Поняття, види, форми та методи профілактичної роботи.

Індивідуальна та загальна превентивна діяльність поліцейського щодо дітей: планування та впровадження заходів індивідуальної та загальної профілактики, в т.ч. в загальноосвітніх навчальних закладах. Поняття та види булінгу. Профілактика булінгу серед дітей в загальноосвітніх навчальних закладах та Інтернет-просторі»

Годин на тему – 2 год. лекційне заняття

Навчальна мета: сформувати поняттєво-категоріальний апарат з відповідної теми лекції, а також систематизовані стійкі знання слухачів про поняття, види, форми та методи профілактичної роботи, індивідуальну та загальну превентивну діяльність поліцейського щодо дітей: планування та впровадження заходів індивідуальної та загальної профілактики, в т.ч. в загальноосвітніх навчальних закладах, поняття та види боулінгу; профілактика булінгу серед дітей в загальноосвітніх навчальних закладах та Інтернет-просторі»

Міжтематичні зв'язки: попередження домашнього насильства. Поняття домашнього насильства, його види, форми причини та прояви, реагування поліцейських ЮП на факти жорстокого поводження з дітьми, зокрема домашнього насильства. Виявлення, попередження і розгляд випадків жорстокого поводження з дітьми, зокрема домашнього насильства. Національна гаряча лінія як інструмент реагування, індивідуально-профілактична робота працівників 1011 з дітьми, які схильні до вчинення правопорушень та перебувають на профілактичних обліках у поліції. Профілактичний облік. Форми індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на обліку. Проведення заходів профілактики з батьками/законними представниками дитини та особами, які втягують дітей у злочинну діяльність

План лекції

1. Індивідуально-профілактична робота працівників ювенальної превенції.
2. Проведення заходів загальної та індивідуальної профілактики з підлітками, які перебувають у конфлікті із законом.
3. Профілактика булінгу серед дітей в загальноосвітніх навчальних закладах та Інтернет-просторі.

1. Індивідуально-профілактична робота працівників ювенальної превенції.

Здійснення заходів індивідуальної профілактики проводиться працівником поліції щодо конкретної дитини з метою попередження вчинення нею адміністративних та кримінальних правопорушень.

Зазначені заходи спрямовані на особистість дитини, середовище, яке її формує, а також на умови, обставини та ситуації, що призводять до вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень.

Працівники підрозділів поліції здійснюють такі заходи індивідуальної профілактики:

- проводять ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з дитиною за місцем проживання, навчання, роботи;
- проводять ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;
- складають план заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- відповідно до компетенції організовують надання допомоги дитині у вирішенні питань, що пов'язані з працевлаштуванням, організацією дозвілля, установленням соціально корисних контактів, вибором життєвих цілей, а також залучення дитини до соціально корисних занять трудового, спортивного, творчого, самодіяльного характеру;
- відвідують за місцем проживання дитину для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- сприяють у вирішенні соціальних проблем дитини, у тому числі конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема щодо батьків, законних представників, які не займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них насильство в сім'ї, застосовують заходи впливу згідно із законодавством, ініціюють перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування питання щодо направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

До основних вимоги заходів індивідуальної профілактики необхідно віднести:

- суворе дотримання прав, основоположних свобод та законних інтересів дитини, законності при здійсненні заходів індивідуальної профілактики;
- своєчасність виявлення та усунення криміногенних чинників, що збільшують вірогідність повторного вчинення дитиною адміністративного або кримінального правопорушення;
- послідовність у проведенні заходів індивідуальної профілактики, інтенсивність яких повинна зростати або зменшуватися залежно від результатів.

Проведення індивідуально-профілактичної роботи з неповнолітнім правопорушником потрібно здійснювати поетапно за детально розробленим планом. Розробляти індивідуальний план роботи необхідно спільно з неповнолітнім. Бажано долучати до цього процесу батьків, педагогів,

працівників соціальних служб, що суттєво підвищить ефективність індивідуально-профілактичної роботи з неповнолітнім і позитивно вплине на кінцевий результат роботи. У випадку, якщо у неповнолітнього немає батьків, або співпраця з ними неможлива, доцільно залучати до роботи осіб, яких неповнолітній добре знає та яким довіряє.

При розробці плану необхідно пояснювати неповнолітньому, на які види підтримки він може розраховувати впродовж здійснення індивідуально-профілактичної роботи з ним та після її завершення, укладати чіткі домовленості й визначати часові межі до завдань, що йому ставляться.

У ході підготовки плану заходів індивідуальної профілактики працівник поліції повинен включати наступний порядок:

- отримання повної інформації про дитину, виявлення всебічних даних про середовище, у якому проживає дитина;

- реалізації заходів індивідуальної профілактики, а саме: проведення ознайомлювальних, попереджувальних, виховних бесід з дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, здійснення контролю за її поведінкою;

- проведення заходів щодо попередження адміністративних та кримінальних правопорушень;

- заходів з профілактики кримінальних правопорушень на стадії висловлення намірів чи їх підготовки шляхом схиляння до добровільної відмови від їх вчинення, допомоги у вирішенні проблеми, яка є причиною, що штовхає дитину на вчинення кримінального та адміністративного правопорушення;

- здійснення контролю за ефективністю індивідуальної профілактики шляхом надсилання запитів про поведінку дітей за місцем проживання, навчання та роботи, опитування осіб, які оточують дитину;

- підготовки матеріалів для зміни статусу дитини (зняття з профілактичного обліку, надсилання подання для вирішення питання щодо зміни покарання).

Заходи індивідуальної профілактики здійснюються щодо дитини, яка схильна до вчинення адміністративних правопорушень або вчинила кримінальне правопорушення, була засуджена до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільнена зі спеціальної виховної установи.

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини, яка вчинила адміністративні, кримінальні правопорушення, працівник підрозділу ювенальної превенції бере її на відповідний облік.

Заходи загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень здійснюються на території обслуговування в навчальних закладах та за місцем проживання дітей.

З метою попередження вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень підрозділи ювенальної поліції самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування здійснюють такі заходи загальної профілактики:

- виявляють причини й умови, що призводять до вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми, уживають організаційних і практичних заходів для їх усунення;

- проводять зустрічі з адміністрацією навчальних закладів та представниками батьківських комітетів;

- проводять у навчальних закладах лекції та практичні заняття, спрямовані на формування в дітей правосвідомої поведінки, навичок до здорового способу життя.

У даному випадку з метою позитивного досягнення мети із проведення заходів загальної профілактики кожному органу, що бере участь у цій роботі, варто розібратися у причинах вчинення дітьми протиправної поведінки навчальних закладів.

Вивчення питання бажано проводити по спільній програмі, що передбачає аналіз інформації щодо успішності, поведень дитини у навчальному закладі, його взаємовідносинах з однолітками, педагогами та вихователями, батьками.

Працівнику поліції слід звернути увагу на виявлення таких криміногенних вчинків, що впливають на вчинення самовільного залишення навчальних закладів, як проява жорстокості (побиття однолітками або старшокласниками навчального закладу, батьками і т. д.); втягнення в злочинну і протиправну діяльність; неблагополуччя в сім'ї, в школі.

Вжиття заходів профілактичного впливу до підлітків стосовно кожного факту прогулу навчального закладу, учинення правопорушень та антигромадських вчинків.

Серйозну увагу працівникам поліції необхідно звертати на проведення, у навчальних закладах, лекцій на правову тематику, де роз'яснити про адміністративну та кримінальну відповідальність, а також про недопущення втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність та схиляння до вживання наркотиків.

2. Проведення заходів загальної та індивідуальної профілактики з підлітками, які перебувають у конфлікті із законом

Ефективність діяльності підрозділів поліції у сфері профілактики правопорушень серед дітей значною мірою залежить від форм та методів, які використовуються з метою виявлення та усунення причин і умов вчинення підлітками правопорушень, а також здійснення корекції поведінки неповнолітніх, що складають «групу ризику». Тому пріоритетним напрямком діяльності є впровадження новітніх форм і методів профілактичної роботи.

Вибір конкретної форми діяльності або їх сполучення залежить від багатьох факторів: видів профілактики (індивідуальна або загальна), обставин (об'єктивних та суб'єктивних), які обумовлюють вчинення неповнолітніми правопорушень; об'єктів та суб'єктів профілактики тощо.

Якщо заходи індивідуальної профілактики підпорядковані виконанню завдань щодо недопущення вчинення правопорушень з боку конкретних

підлітків, то заходи загальної профілактики використовуються більш широко – для здійснення впливу на обставини, які можуть породжувати або сприяти вчиненню неповнолітніми правопорушень, залишенню ними місць постійного проживання, бродяжництва.

У зв'язку з цим заходи з профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень можна поділити на загальні та індивідуальні.

Заходи загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень здійснюються на території обслуговування в навчальних закладах та за місцем проживання дітей.

З метою попередження вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень підрозділи поліції самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування здійснюють такі заходи загальної профілактики:

- виявляють причини й умови, що призводять до вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми, уживають організаційних і практичних заходів для їх усунення;
- проводять зустрічі з адміністрацією навчальних закладів та представниками батьківських комітетів;
- проводять у навчальних закладах лекції та практичні заняття, спрямовані на формування в дітей правосвідомої поведінки, навичок до здорового способу життя.

Заходи загальної профілактики правопорушень здійснюються на території обслуговування в навчальних закладах та за місцем проживання дітей. Працівники поліції повинні систематично виявляти та слідкувати за місцями, де діти проводять дозвілля.

Періодичне відвідання місць проведення дозвілля дітей може допомогти зменшити кількість правопорушень завдяки:

- проведенню профілактичних бесід із власниками закладів щодо неприпустимості вживання алкоголю та наркотиків підлітками та дітьми.
- створенню довірливих відносин між поліцейським та підлітками, що проживають на території обслуговування (участь у спортивних заходах, демонстрація своїм прикладом тощо).
- виявленню осіб, що систематично демонструють агресивну, асоціальну поведінку, вживають алкогольні напої та ін.

П

р Періодичне відвідання загальноосвітніх, спеціалізованих навчальних закладів, ПТУ, технікумів, що знаходяться на території обслуговування з метою профілактики правопорушень та правової освіти дітей:

- і** - проведення індивідуальних та групових профілактичних зустрічей.
- л** - участь у позакласних, виховних годинах у якості експерта.
- а** - проведення правової освіти дітей та підлітків (Шкідливий вплив наркотиків? Що таке дитяче насильство? Які можуть бути його правові

**т
и
к
а**

наслідки? Як дитині захистити свої права? Попередження сексуального насильства серед молоді).

- періодичні зустрічі і профілактичні розмови з класними керівниками
- проведення інтерактивних уроків, різноманітних тренінгів, вікторин, участь у міжнародних програмах освіти дітей та молоді.

Основні рекомендації при проведенні шкільних зустрічей:

- використовуйте розмовний стиль, уникаючи слів-паразитів. Будьте обережні із сленговими «підлітковими» словами.
- діловий стиль може використовуватись у спілкуванні із підлітками, проте він може бути занадто сухим, що погіршує контакт із аудиторією.
- використовуйте наочність, відеоролики, плакати, проспекти, роздруковки із ілюстраціями. Це покращує сприйняття.
- при можливості, використовуйте інтерактивні опитування, ігри на правову тематику та ін.
- оберіть навчальні засоби, що відповідають віку та соціальному статусові підлітків-учасників уроку.
- намагайтесь робити свої заняття цікавими, надавайте яскраві факти, порівняння.
- не обтяжуйте свої заняття статистиками, складними графіками.
- максимальна тривалість одного лекторного блоку – 10 хвилин. Між лекторними блоками варто використовувати опитування, дискусії, вправи, відповіді на цікаві для підлітків питання.
- частота зустрічей повинна залежати від криміногенної ситуації на дільниці, у конкретній школі/класі. Але вона не повинна перевищувати 1 зустрічі на місяць в одному класі.

Заходи індивідуальної профілактики здійснюються працівником поліції щодо конкретної дитини з метою попередження вчинення нею адміністративних та кримінальних правопорушень.

Заходи індивідуальної профілактики спрямовані на особистість дитини, середовище, яке її формує, а також на умови, обставини та ситуації, що призводять до вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень.

Працівники підрозділів поліції здійснюють такі заходи індивідуальної профілактики:

- проводять ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з дитиною за місцем проживання, навчання, роботи;
- проводять ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

- складають план заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- відповідно до компетенції організовують надання допомоги дитині у вирішенні питань, що пов'язані з працевлаштуванням, організацією дозвілля, установленням соціально корисних контактів, вибором життєвих цілей, а також залучення дитини до соціально корисних занять трудового, спортивного, творчого, самодіяльного характеру;
- відвідують за місцем проживання дитину для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- сприяють у вирішенні соціальних проблем дитини, у тому числі конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема щодо батьків, законних представників, які не займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них насильство в сім'ї, застосовують заходи впливу згідно із законодавством, ініціюють перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування питання щодо направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Працівники поліції (УПД) ведуть такі обліки:

профілактичний облік дітей;

алфавітно-довідковий облік дорослих осіб.

Поставленню на *профілактичний облік* підлягає дитина:

- засуджена судом до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- яка за рішенням суду звільнена від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;
- яка за рішенням суду звільнена від кримінальної відповідальності та покарання на підставі Закону України «Про амністію»;
- яку повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення;
- звільнена зі спеціальної виховної установи Державної пенітенціарної служби України;
- якій винесено офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;
- яка вчинила адміністративне або кримінальне правопорушення і якій закладом охорони здоров'я встановлено діагноз «наркоманія», «токсикоманія», «алкоголізм»;
- яка два і більше разів учинила адміністративне правопорушення.

Підставами для поставлення дитини на *профілактичний облік* є:

- вирок (постанова) суду, що набрав законної сили, про застосування до дитини покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

- рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, крім випадків, коли дитина направляється до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

- рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності та покарання на підставі Закону України «Про амністію»;

- письмове повідомлення слідчого, прокурора про вручення дитині повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення;

- довідка про звільнення зі спеціальної виховної установи для дітей Державної пенітенціарної служби України;

- копія офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;

- обґрунтований рапорт працівника поліції (УПД) щодо виявлення неповнолітнього, який вчинив адміністративне або кримінальне правопорушення і якому закладом охорони здоров'я встановлено діагноз «наркоманія», «токсикоманія», «алкоголізм» з додаванням довідки встановленого зразка;

- обґрунтований рапорт працівника поліції (УПД) щодо виявлення неповнолітнього, який два і більше разів учинив адміністративне правопорушення з додаванням, копій постанов суду про притягнення його до адміністративної відповідальності.

За наявності підстав для поставлення дитини на профілактичний облік працівник поліції (УПД) у триденний строк виносить мотивовану постанову про поставлення на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи.

При заведенні відповідної облікової справи працівник поліції (УПД) зобов'язаний:

- письмово повідомити дитину, її батьків чи законних представників про поставлення дитини на профілактичний облік

- провести ознайомлювальну бесіду;

- роз'яснити умови перебування на обліку в органі поліції;

При зміні дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання у триденний строк повідомляється орган поліції, на території обслуговування якого буде проживати дитина.

У разі отримання повідомлення про зміну місця проживання дитини, що перебуває на профілактичному обліку, працівник поліції (УПД), на території обслуговування якого буде проживати така дитина, упродовж семи днів зобов'язаний відвідати її за місцем проживання, провести ознайомлювальну бесіду та про результати письмово поінформувати орган поліції, де ця дитина раніше перебувала на профілактичному обліку.

Після одержання відповідної інформації про прибуття дитини до нового місця проживання працівник поліції (УПД) надсилає до управлінь поліції, на території обслуговування якого буде проживати дитина.

Профілактичний облік дітей із заведенням ОПС ведеться строком один рік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Строк профілактичного обліку може бути зменшений у разі усунення ризиків учинення дитиною адміністративних чи кримінальних правопорушень та наявності матеріалів, що свідчать про позитивні зміни в поведінці дитини.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- письмове повідомлення слідчого, прокурора про зняття з дитини підозри в учиненні кримінального правопорушення;
- відсутність випадків учинення насильства в сім'ї упродовж року з дати перебування на обліку;
- відсутність випадку вчинення адміністративного правопорушення упродовж року з моменту перебування на обліку;
- досягнення 18-річного віку з письмовим інформуванням, за необхідності, служби дільничних офіцерів поліції про доцільність проведення подальшої профілактичної роботи;
- усунення ризиків учинення дитиною адміністративних чи кримінальних правопорушень та наявності матеріалів, що свідчать про позитивні зміни в поведінці дитини;
- зміна місця фактичного проживання.

Закриті ОПС зберігаються в архіві міського, районного органу поліції протягом трьох років.

Алфавітно-довідковий облік дорослих осіб.

На алфавітно-довідковий облік ставляться дорослі особи, які були засуджені умовно або до громадських чи виправних робіт, а також стосовно яких виконання вироку про позбавлення волі відстрочено за вчинення таких кримінальних правопорушень:

- використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;
- примушування дитини до участі у створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію;
- примушування дитини до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру;
- створення або утримання місць розпусти і звідництво, учинені із залученням дитини;
- примушування дитини до заняття проституцією чи втягнення її в такі заняття;
- втягнення дитини у злочинну діяльність, пияцтво, азартні ігри, жебрацтво;

- схиляння дитини до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

На алфавітно-довідковий облік ставляться також дорослі особи, яким винесено офіційне попередження за неприпустимість вчинення насильства в сім'ї щодо дитини.

Поставлення на алфавітно-довідковий облік дорослих осіб, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини або яка вчинила кримінальне правопорушення щодо дитини, проводиться на підставі мотивованого рапорту ювенального поліцейського (УПД)

Алфавітно-довідковий облік ведеться не менше одного року, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Зняття з алфавітно-довідкового обліку дорослих осіб проводиться на підставі мотивованого рапорту ювенального поліцейського (УПД.)

Підставами для зняття з алфавітно-довідкового обліку є:

- відсутність випадків учинення насильства в сім'ї упродовж року з дати перебування на обліку;
- зміна судом виду покарання;
- скасування вироку суду;
- отримання офіційного документа про смерть особи;
- зміна місця фактичного проживання особи.

Повнота обліків забезпечується проведенням щомісячних звірок з:

- відомостями, внесеними до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР);
- черговими частинами щодо кількості дітей, доставлених до управлінь поліції за вчинення адміністративних правопорушень;
- іншими джерелами передбаченими чинним законодавством України.

Відомості про особу, узятую на облік, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, є персональними даними і повинні бути захищені під час їх обробки. Порядок збирання, обробки, накопичення, зберігання персональних даних та доступу до них регулюється Законом України «Про захист персональних даних». Порушення законодавства про захист персональних даних тягне за собою відповідальність, установлену законом.

3. Профілактика булінгу серед дітей в загальноосвітніх навчальних закладах та Інтернет-просторі.

Одним із перших кроків розв'язання проблеми насильства є окреслення її термінологічного поля. «Насильство» – це будь-які умисні дії

однієї людини по відношенню до іншої, якщо ці дії порушують права і свободи людини, наносять їй фізичну, моральну чи психологічну шкоду.

«Насильство» – це дії, які робить одна або кілька осіб і які:

- чиняться умисно і спрямовані на досягнення певної цілі;
- спричиняють шкоду (фізичну, моральну, матеріальну) іншій особі;
- порушують права і свободи цієї особи;
- унеможливають ефективний самозахист потерпаючих від насильства (той, хто чинить насильство має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні, матеріальні тощо)).

Одним із видів насильства є «булінг». За даними дослідження UNICEF

Ukraine у 2018 році, 67% дітей стикалися з булінгом у тих чи інших проявах(були жертвою чи свідком), а 40% постраждалих від цькування ні з ким не ділилися проблемою і не зверталися за допомогою.

Ситуація з булінгом в Україні невтішна. Різноманітними дослідженнями доведено, що найчастіше знущання та образи відбуваються в освітньому середовищі, при зустрічі (76%) та соціальних мережах (33%), а цькування по телефону (3%) є найменш поширеним в Україні. Разом з тим, 17% опитаних просто не знали, кому сказати про те, що вони постраждали.

Прийняття Закону України від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» є одним із прикладів, коли політика держави формується з огляду на потреби населення. Закон уперше дає визначення поняття «булінг».

Так, закон визначає булінг (цькування) як «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

У визначенні також виокремлюються види булінгу (цькування) – діяння у формі психологічного, фізичного, економічного, сексуального насильства.

Булінг включає чотири головні компоненти: агресивну поведінку, регулярність здійснення, дисбаланс влади у відносинах учасників, навмисність.

У результаті булінгу в учнівській групі виникає стратифікація ролей у соціальній ієрархії групи, яка включає наступні «обов'язкові» типи ролей: булер (кривдник), жертва (потерпілий), спостерігач. Проблема булінгу ускладнюється тим, що булінг може носити прихований характер і завжди є явищем, що систематично повторюється.

Жодна дитина не народжується з якимось особливим геном булінгу, котрий чекає на сприятливі обставини, щоб розпочати свою руйнівну дію. Людина, яка поводить себе подібним способом, є продуктом складних соціальних процесів, що через недосконале навчання і виховання створює

антисоціальну особистість, схильну до агресивного маніпулювання іншими людьми.

По-перше, зазначений закон доповнює Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею 173-4, в якій визначено поняття «булінгу».

По-друге, Закон України «Про освіту» доповнено переліком типових ознак булінгу (цькування). Серед них: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі; наслідки у вигляді психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

По-третє, новий Закон України від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» покладає на керівників закладів освіти обов'язок щодо створення в закладах освіти безпечного освітнього середовища. Зокрема, директори закладів освіти:

- повідомлятимуть уповноважені підрозділи органів Національної поліції України та службу у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладах освіти;

- забезпечуватимуть виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг школярам, які вчинили булінг (цькування), стали його жертвами чи свідками;

- розроблятимуть і затверджуватимуть плани заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню).

Норвезький психолог Дан Ольвеус виділяє наступні види булінгу:

- вербальний булінг, що включає принизливі коментарі і погані імена

- (прізвиська);

- булінг соціального вилучення або ізоляція;

- фізичні знущання, такі як удари, стусани, поштовхи, плювки; знущання брехнею або брехливими чутками;

- відбирання грошей або інших речей, їх псування тими, хто знущається;

- загрози або примушення виконувати будь-які дії;

- расистський булінг;

- сексуальний булінг.

Не менш важливим є включення до вчинення будь-якої з форм насильства із застосуванням електронних комунікацій – так званий «кібербулінг».

Зміни останніх десяти років призвели до того, що різко звузився простір соціальної взаємодії суб'єктів комунікації, наразі спілкування головним чином відбувається віртуально в мережі Інтернет. Головною особливістю сучасного суспільства є те, що стратегічним ресурсом стає інформація, здатна взаємодіяти не тільки з матеріальним, але й з духовним світом людини. Наразі спостерігаємо тенденцію розвитку глобальних

комунікацій, що створюють ґрунт не тільки для оволодіння і поширення знань, а й для найрізноманітніших зловживань, поширення людиноненависницьких, поглядів, дезінформації, порнографії. Така інформатизація суспільства веде до появи нових проблем та труднощів, які спричиняють порушення міжособистісного спілкування та взаємодії.

«Кібербулінг» – це міжнародний термін, у перекладі з англійської мови – цькування в мережі Інтернет. Одна з нових небезпек у мережі Інтернет – кібербулінг (електронна агресія – інтернет, мобільний телефон, ігри в режимі онлайн тощо, що використовуються для погроз і знущань).

«Лабораторія Касперського», що займається боротьбою з небезпекою в мережі Інтернет, спеціально зайнялася дослідженням кібербулінгу і розробкою методів захисту користувачів від нього: «Булінг, у дійсності, існував завжди, а з приходом у наше життя таких технологій, як засобу інтернет-комунікацій, він щільно зайняв свої позиції у цифровому світі. Саме тому не варто недооцінювати масштаби цієї загрози»

Висновок

Нині ми живемо в суспільстві, яке характеризується швидкоплинними змінами у взаєминах між людьми, у взаємовідносинах між людиною і суспільством. Чергова криза, пов'язана з багатьма чинниками, що впливають навсі верстви населення. Досить значний вплив кризових явищ здійснюється на дітей підліткового віку в силу соціальної ситуації їх розвитку, що позначається на міжособистісних відносинах між учнями-підлітками, усвідомленості професійного самовизначення учнівської молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти. І як наслідок – вплив на рівень соціалізації молодшої людини, підвищення рівня агресивності.

Вектор агресії та насильства суттєво ускладнює життєдіяльність нашого суспільства, особливо найбільш динамічної її частини – молоді. Виступаючи в ролі жертви, зловмисника чи свідка, підлітки засвоюють той факт, що насильство є прийнятним шляхом для сильних і агресивних отримувати те, чого вони хочуть, від порівняно слабших, пасивніших чи менш агресивних.

Стосовно проблеми насильства та шляхів її вирішення можна стверджувати, що законодавство України визначає охорону дитинства як стратегічний загальнонаціональний пріоритет. Проте факти жорстокого поводження з дітьми, зневажання їх інтересів мають місце в сучасному суспільстві, тому зазначена проблема на сьогодні є надзвичайно актуальною.

Головною метою закладу освіти стає розвиток загальних умінь та навичок, які дають людині змогу розв'язувати проблеми у складних соціальних умовах, умінь спілкуватися, приймати рішення, долати труднощі, запобігати конфліктам, бути здатною до самовдосконалення, а

також інших умінь та навичок, необхідних для успішної підготовки молоді до життя в суспільстві з ринковою економікою, їх інтеграції у соціум як активних громадян.

Оскільки юнаки і дівчата проводять багато часу саме в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, то заклади освіти мають відігравати одну із ключових ролей у справі захисту молоді людини від насильства. Сучасні заклади освіти й виховання при всіх їх проблемах, труднощах, недоліках зберігають статус одного з основних інститутів соціалізації особистості, її становлення та розвитку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. – Тернопіль: Стереарт, 2014, 802 с.
 2. Кон И.С. Что такое буллинг и как с ним бороться? / И.С. Кон // Семья и школа. – 2006. - № 11.
 3. Лушпай Л. І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії). – Київ, 2010.
 4. Найдьонова Л.А. Кібербулінг або віртуальна агресія. Способи розпізнавання і захист дитини /Психолог. Бібліотека № 6, червень 2014.
 5. Профілактика та протидія насильству над дітьми / за ред. В.В. Бурлака. – К.: ГЕРБ, 2007. – 144 с.
 6. Рекомендації Міністерства освіти і науки України для закладів освіти про застосування змін в законодавстві щодо протидії булінгу (лист Міністерства освіти і науки від 29.01.2019 № 1/11-881).
 7. Федоренко С.В. Психологічні особливості побудови корекційно-тренінгової програми зі зниження комп'ютерної залежності у студентської молоді/ С.В.Федоренко. – Практична психологія та соціальна робота. – № 1. – 2013. – С. 29-36.
 8. Юрчик О.М. Психологічний аналіз феномена шкільного насильства/О.М. Юрчик // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К., 2013.
- Юрчик О.М. Психологічні особливості дітей – жертв шкільного насильства / О.М. Юрчик // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин, 24-25 квітня 2014 р.: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський, 2014.